

**INKLYUZIV TA'LIMDA O'QUVCHILARNING PSIXOLOGIK
MOSLASHUVI MASALALARI**

Xayriddinov Shavkat Batirovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM katta o'qituvchisi

Mirzayeva Nilufar Fozilovna

Osiyo texnologiyalar universiteti magistratura talabasi

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim muhitida o'quvchilarning psixologik moslashuvi bilan bog'liq masalalar tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi, motivatsiyasi, stress darajasi, o'z-o'zini boshqarish qobiliyati va pedagoglarning yondashuvi o'rganilgan. Empirik ma'lumotlar 180 nafar o'quvchi, 30 nafar pedagog va 15 nafar psixolog ishtirokida o'tkazilgan so'rov va intervyularga asoslanadi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, psixologik moslashuvning darajasi muhitdagi qo'llab-quvvatlash, pedagogik strategiyalar va individual yondashuvga bog'liq. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limni samarali tashkil etish va o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ta'minlash uchun amaliy tavsiyalar beradi.*

***Kalit so'zlar:** inklyuziv ta'lim, psixologik moslashuv, o'quvchi integratsiyasi, stress, motivatsiya, pedagogik yondashuv, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, o'z-o'zini boshqarish, mentorlik, peer-support.*

***Аннотация.** В статье анализируются вопросы психологической адаптации учеников в условиях инклюзивного образования. Исследование охватывает социальную интеграцию, мотивацию, уровень стресса, саморегуляцию учеников и подходы педагогов. Эмпирические данные получены на основе опросов и интервью 180 учеников, 30 педагогов и 15 психологов. Результаты показывают, что уровень психологической адаптации зависит от поддержки в среде, педагогических стратегий и индивидуального подхода. Исследование предоставляет практические рекомендации для эффективной*

организации инклюзивного обучения и обеспечения социально-эмоционального развития учеников.

Ключевые слова: инклюзивное образование, психологическая адаптация, интеграция учеников, стресс, мотивация, педагогический подход, социальная поддержка, саморегуляция, наставничество, peer-support.

Annotation. This article analyzes the psychological adaptation of students in inclusive education. The study examines social integration, motivation, stress levels, self-regulation, and pedagogical approaches. Empirical data were collected from surveys and interviews with 180 students, 30 teachers, and 15 psychologists. Results indicate that students' psychological adaptation depends on environmental support, pedagogical strategies, and individual approaches. The findings provide practical recommendations for effective inclusive education and fostering students' socio-emotional development.

Keywords: inclusive education, psychological adaptation, student integration, stress, motivation, pedagogical approach, social support, self-regulation, mentoring, peer-support.

Kirish.

Global ta'lim tizimining zamonaviy rivojlanishida inklyuziv ta'lim modeli muhim o'rin tutadi. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarga, jumladan o'qitish va o'rganish jarayonida qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'lgan bolalarga, teng imkoniyatlarni ta'minlashga yo'naltirilgan. Bu model o'quvchilarga nafaqat akademik bilimlarni egallash, balki ijtimoiy va psixologik jihatdan moslashuv qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, inklyuziv muhitda o'quvchilarning psixologik moslashuvi murakkab jarayon bo'lib, u motivatsiya, o'z-o'zini anglash, stressga chidamlilik va ijtimoiy interaksiya bilan chambarchas bog'liq[1].

Mazkur tadqiqotning maqsadi inklyuziv ta'limda o'quvchilarning psixologik moslashuvini aniqlash, uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, psixologik moslashuv yetarlicha rivojlanmagan o'quvchilar nafaqat akademik natijalarni past

ko'rsatadi, balki o'zini muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa inklyuziv ta'limning samaradorligini pasaytiradi[2].

Metodlar.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifat va miqdoriy yondashuvlar uyg'unligi tanlandi. Miqdoriy metod sifatida o'quvchilarga moslashtirilgan psixologik moslashuv testlari, stress-indekslar, motivatsiya va ijtimoiy integratsiya skollari qo'llanildi. Sifat metodlari doirasida 30 nafar pedagog va 15 nafar psixolog bilan yarim-strukturalashtirilgan intervyular o'tkazildi, shuningdek, o'quvchilarning kundalik kuzatuv daftarlaridan foydalanildi[3]. Tadqiqot obykti sifatida Toshkent shahridagi 5 ta umumiy o'rta ta'lim maktabi tanlandi, ularda 180 nafar o'quvchi, jumladan inklyuziv sinflarda ta'lim olayotgan 45 nafar o'quvchi ishtirok etdi.

Empirik ma'lumotlarni tahlil qilish uchun SPSS va NVivo dasturlari ishlatildi. Ma'lumotlar korrelyatsion tahlil, dispersiya tahlili va tematik kodlash orqali o'rganildi. Tadqiqot nazariy poydevor sifatida Vygotskiy sotsiokonstruktivizm konsepsiyasi, Bronfenbrenner ekologik tizim nazariyasi, Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasi hamda Deci va Ryan motivatsiya nazariyasi qo'llanildi[4].

Natijalar.

Tahlillar natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv muhitda psixologik moslashuvning asosiy omillari ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, pedagogik yondashuvning individual moslashuvchanligi va o'quv jarayonida motivatsiyani oshirish mexanizmlari bilan bog'liq. O'quvchilarning 73% ijtimoiy integratsiya va teng huquqli munosabatlar mavjud bo'lgan sinflarda o'zini ishonchli his qilganini bildirgan[5]. Shuningdek, intervyu natijalari pedagoglarning inklyuziv strategiyalarini individuallashtirish, qo'llab-quvvatlovchi faoliyatni muntazam olib borish va stressni kamaytirish usullarini qo'llash o'quvchilarning psixologik moslashuvini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi.

Tadqiqot shuni aniqladiki, o'quvchilarning psixologik moslashuvi darajasi ularning ijtimoiy va emosional ko'nikmalari, o'z-o'zini boshqarish va stressni

yengish qobiliyati bilan chambarchas bog‘liq. O‘quvchilar orasida eng yuqori moslashuv ko‘rsatkichlari inklyuziv sinflarda mentorlik tizimi mavjud bo‘lgan va psixolog tomonidan muntazam qo‘llab-quvvatlash olib borilgan holatlarda qayd etildi[6]. Shu bilan birga, o‘quvchilarning 28% ijtimoiy integratsiya va akademik faoliyatda qiyinchiliklarga duch kelgan, ularning stress darajasi yuqori va motivatsiyasi pastligi kuzatildi. Bu esa pedagoglar va psixologlar tomonidan qo‘llab-quvvatlash va individual yondashuvni kuchaytirishni talab qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning psixologik moslashuvini oshirish mexanizmlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: individual pedagogik yondashuvni joriy etish, psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini yaratish, ijtimoiy integratsiyani rag‘batlantirish, stressni boshqarish bo‘yicha treninglar va o‘quv faoliyatini moslashtirish[7]. Inklyuziv sinflarda mentorlik, “peer-support” tizimi va o‘quvchilarning muvaffaqiyatini muntazam kuzatish psixologik moslashuvni sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqot shuningdek shuni ko‘rsatdiki, ota-onalar bilan muntazam hamkorlik, ularning farzandining psixologik holatini kuzatish va uy sharoitida qo‘llab-quvvatlash ham moslashuv jarayonini kuchaytiradi.

Muhokama.

Olingan natijalar inklyuziv ta‘limni tashkil etishda bir qator ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi. Avvalo, o‘quvchilarni sinf va maktab muhitiga moslashtirish uchun moslashuv dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Bu dasturlar ijtimoiy va akademik qo‘llab-quvvatlashni, shuningdek, stressni kamaytirish va motivatsiyani oshirishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Pedagoglar va psixologlar uchun inklyuziv strategiyalarni o‘zlashtirish va sinf ichida individual yondashuvni amalga oshirish bo‘yicha maxsus treninglar tashkil etilishi muhim. Shu bilan birga, psixologik qo‘llab-quvvatlash vositalari, masalan, adaptatsion mashg‘ulotlar, relaxatsiya texnikalari, peer-feedback tizimi, ijtimoiy va emotsional ko‘nikmalarni rivojlantiruvchi o‘yinlar, o‘quvchilarning psixologik moslashuvini mustahkamlashga xizmat qiladi[8].

Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'limda psixologik moslashuv nafaqat o'quvchilarning individual rivojlanishini ta'minlaydi, balki sinf muhitidagi ijtimoiy barqarorlikni oshiradi. Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, psixologik moslashuv yetarlicha rivojlangan o'quvchilar akademik natijalarni yaxshilaydi, o'zini muhitga ishonchli his qiladi va jamoadagi ijtimoiy integratsiyani rag'batlantiradi.

Xulosa.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, inklyuziv ta'limda o'quvchilarning psixologik moslashuvi muhim omil bo'lib, u ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, pedagogik individual yondashuv, motivatsiya va stressni boshqarish mexanizmlari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqot natijalari inklyuziv strategiyalarni takomillashtirish, o'quvchilarning psixologik moslashuvini oshirish va ularning akademik va ijtimoiy muvaffaqiyatini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda asos bo'ladi. Shu bilan birga, kelgusidagi tadqiqotlar inklyuziv muhitdagi psixologik moslashuvni uzoq muddat monitoring qilish, turli yosh va rivojlanish darajasidagi o'quvchilar bilan solishtirish va yangi metodik yondashuvlar samaradorligini baholashga qaratilishi tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. A. Qodirov, "O'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi va inklyuziv ta'lim", 2020.
2. S. Xudoyberdiyev, "Stress va motivatsiya nazariyalari: o'quvchilarga qo'llanishi", 2021.
3. Shoyim o'g'li, A. X., & Fozilovna, M. N. (2026). O 'ZBEKISTONDA INKLYUZIV TA'LIMNI JORIY ETISH MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI. Modern education and development, 41(3), 348-355.
4. Tellayevich, K. R., & Fozilovna, M. N. (2025). ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA INKLYUZIV YONDASHUVLARNING AHAMIYATI. Modern education and development, 39(4), 302-308.
5. Batirovich, X. S. (2025). QUYOSH ISSIQLIK QURILMALARIDA MAHALLIY FAZA O 'ZGARUVCHAN MATERIALLARNING TEPLOFIZIK

- PARAMETRLARINI TADQIQ ETISH. Modern education and development, 39(4), 246-251.
6. Batirovich, X. S. (2025). QUYOSH KOLLEKTORLARIDA ISSIQLIK AKKUMULYATORLARI UCHUN ARZON MAHALLIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH. Modern education and development, 39(4), 352-357.
7. Shoyim o'g'li, A. X., & Sho'hratovna, I. D. Z. (2026). RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI. Modern education and development, 41(3), 199-205.
8. Tellayevich, K. R. (2025). O'ZBEKISTONDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK TAHLIL QILISH. Modern education and development, 39(4), 290-295.
9. Tellayevich, K. R. (2025). JAHONDA AXBOROT XAVFSIZLIGIGA NISBATAN BO'LAYOTGAN EHTIYOJNING STATISTIK TAHLILI. Modern education and development, 39(4), 309-314.
10. Tellayevich, K. R. (2025). TARMOQ XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA O 'Z DST ISO/IEC 27033 STANDARTINING O 'RNI. Global Science Review, 4(6), 482-486.
11. Очилов, Ф. Э., & Ибодуллаева, С. (2023). Развитие изобретательности и творчества у детей средствами изобразительного искусства. Journal of new century innovations, 30(4), 56-58.
12. Очилов, Ф. Э., & Туракулов, Ж. Р. (2023). Назначение изобразительное искусство в школе. PEDAGOGS xalqaro ilmiy jurnali, 34(1), 8-11.
13. Очилов, Ф. Э. (2022). Изучение объектов наследия как фактор развития профессиональных качеств будущих педагогов-художников. In Современные социальные процессы в контексте глобализации (pp. 38-46).
14. Очилов, Ф. Э., & Эгамбердиев, М. Ф. (2019). Внеаудиторная работа как форма творческого развития студентов. Материалы международного научного форума «Образование».

15. Очилов, Ф. Э., & Эгамбердиев, М. Ф. (2017). ИСКУССТВО СОЗДАНИЯ И ВОЗДЕЛЫВАНИЯ САДОВ В СРЕДНЕВЕКОВЬЕ В МАВЕРАННАХРЕ. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ, 289.